

Arkadiusz Tomaszek

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Polska / Krakow University of Economics, Poland

Przedsiębiorczość seniorów w dobie transformacji cyfrowej: analiza empiryczna na przykładzie słuchaczy uniwersytetu trzeciego wieku

Entrepreneurship by Seniors in the Era of Digital Transformation: an Empirical Analysis Based on University of the Third Age Students

Streszczenie: W artykule podjęto tematykę osób starszych oraz ich przedsiębiorczości w kontekście zachodzącego postępu technologicznego. Głównym celem artykułu jest analiza potencjału przedsiębiorczości senioralnej przez pryzmat wykorzystania nowych technologii cyfrowych. Hipoteza główna stanowi, że cyfryzacja oraz dostęp do nowych technologii zwiększają możliwości rozwoju przedsiębiorczości w grupie seniorów. Metodami badawczymi zastosowanymi w artykule są metody *desk reseach*, analiza danych wtórnych oraz analiza danych pierwotnych pochodzących z przeprowadzonego badania ilościowego na przykładzie słuchaczy uniwersytetu trzeciego wieku. Analiza wyników zrealizowanego badania wskazuje, że choć większość respondentów nie odczuwa wykluczenia cyfrowego, to ich kompetencje w zakresie nowych technologii pozostają na niskim poziomie. Ponadto znajomość terminologii technologicznej wśród badanych jest przeciętna, a brak zainteresowania wykorzystaniem technologii cyfrowych w działalności przedsiębiorczej potwierdza typowe cechy tej grupy, zbieżne z wynikami przeglądu literatury i innych podobnych badań. Przeprowadzony wywód udowadnia, że polscy seniorzy potrzebują wsparcia w zakresie wykorzystania nowych technologii, zwłaszcza że postępujące procesy demograficzne oraz malejące zasoby podaży pracy wymagają być coraz większej aktywizacji zawodowej tejże grupy na rynku pracy.

Abstract: The article explores the issue of seniors and their entrepreneurship in the context of ongoing technological development. The study's main objective is to analyse senior's entrepreneurship potential through the prism of new digital technologies. The main hypothesis is that digitisation and access to new technologies increase the potential for entrepreneurship among seniors. The research methods used in this paper are desk research, secondary data analysis and analysis of primary data from a quantitative survey of University of the Third Age students. The analysis of the results shows that although most respondents do not experience digital exclusion, their competence in new technologies remains at a low level. In

addition, the knowledge of technological terminology among the respondents is average, and the lack of interest in using digital technologies in entrepreneurial activities confirms the typical characteristics of this group, coinciding with the results of the literature review and other studies. The study proves that Polish seniors need support in the use of new technologies, especially since demographic processes and decreasing labour supply will require increasing professional activation of this group in the labour market.

Słowa kluczowe: cyfryzacja; przedsiębiorczość seniorów; starzenie się społeczeństwa; uniwersytet trzeciego wieku

Keywords: ageing population; digital transformation; senior entrepreneurship; University of the Third Age

Otrzymano: 12 lutego 2025

Received: 12 February 2025

Zaakceptowano: 14 sierpnia 2025

Accepted: 14 August 2025

Sugerowana cytacja/Suggested citation:

Tomaszek, A. (2025). Przedsiębiorczość seniorów w dobie transformacji cyfrowej: analiza empiryczna na przykładzie słuchaczy uniwersytetu trzeciego wieku. *Przedsiębiorczość – Edukacja [Entrepreneurship – Education]*, 21(2), 11–23. <https://doi.org/10.24917/20833296.212.1>

Wstęp

Przedsiębiorczość jest złożonym, wielowątkowym i multidyscyplinarnym obszarem badawczym, który można analizować z różnych perspektyw. Jednym z istotnych wymiarów jest demografia, w tym wiek osoby podejmującej działalność gospodarczą (Wach, 2015). Wzrost znaczenia wieku w badaniach nad przedsiębiorczością wynika z systematycznie zachodzących zmian w strukturze demograficznej, nie tylko Polski, ale także krajów zachodnich. Prognozy demograficzne na kolejne lata świadczą o pogłębiających się tendencjach starzenia się społeczeństwa w Polsce (w 2060 r. ludność w wieku poprodukcyjnym ma stanowić najliczniejszą grupę społeczną) przy jednoczesnym zmniejszaniu się liczby ludności (GUS, 2023a; GUS, 2023b). Tak przebiegające zmiany demograficzne i rosnąca dynamika starzenia się zasobów pracy wymuszają promocję przedsiębiorczości oraz podejmowanie działań ukierunkowanych na efektywniejsze wykorzystanie potencjału zawodowego osób starszych (Niewiadomska, 2016).

Badania nad przedsiębiorczością muszą zatem towarzyszyć megatrendom społecznym, takim jak starzenie się społeczeństwa (Shepherd, 2015). Jednakowoż opisywane zjawisko postępuje równolegle do dynamicznie zachodzących przemian technologicznych. Cyfryzacja stwarza nowe możliwości dla osób starszych – umożliwia im uczestnictwo w gospodarce cyfrowej poprzez rozwijanie ich działalności przedsiębiorczej. Promowanie przedsiębiorczości wśród seniorów przyczynia się nie tylko do aktywizacji zawodowej tej grupy, ale również do wzmacniania integracji społecznej i podnoszenia jakości życia. W literaturze przedmiotu wskazuje się na potrzebę większej uwagi wobec tej grupy, szczególnie w kontekście innowacyjnych rozwiązań mogących wspierać ich przedsiębiorcze inicjatywy (OECD, 2020). Temat został wybrany w odpowiedzi na zidentyfikowaną lukę badawczą dotyczącą roli technologii cyfrowych we wspieraniu przedsiębiorczości seniorów. Mimo że coraz więcej uwagi w literaturze poświęca się zagadnieniom związanym z aktywizacją zawodową osób starszych, to nadal niewiele badań koncentruje się właśnie na tej tematyce w kontekście przemian technologicznych.

Głównym celem niniejszego opracowania jest analiza potencjału przedsiębiorczości senioralnej w Polsce, w szczególności w kontekście jej roli w aktywizacji zawodowej osób starszych oraz możliwości wykorzystania technologii cyfrowych w rozwijaniu działalności przedsiębiorczej. Hipoteza główna stanowi, że cyfryzacja oraz dostęp do nowych technologii zwiększają możliwości rozwoju przedsiębiorczości w grupie seniorów. W badaniach posłużono się metodą *desk research* obejmującą analizę literatury przedmiotu, analizę danych zastanych w postaci danych z ogólnodostępnych baz Eurostat i GUS dotyczących starzenia się społeczeństwa i zatrudnienia osób starszych, jak również wykorzystano dane pierwotne pochodzące z badania ankietowego przeprowadzonego wśród seniorów – słuchaczy uniwersytetu trzeciego wieku.

Artykuł został podzielony na pięć części obejmujących wstęp, przegląd literatury, opis metodologii badawczej, wynik analizy z przeprowadzonego badania wraz z dyskusją nad wynikami i podsumowanie artykułu.

Przegląd literatury

Starzenie się społeczeństw to proces zauważalny w skali całego globu. Proces ten w ostatnich latach znacząco przyspieszył, zwłaszcza w krajach rozwiniętych. Spośród wszystkich kontynentów na świecie Europa charakteryzuje się najwyższym poziomem starzenia się społeczeństwa (Espon, 2020). Polska od wielu lat zaliczana jest do państw demograficznie starych (Maier, 2015), gdzie dodatkowo procesy starzenia się populacji będą szczególnie drastyczne (Baranowska, 2017; Józefowicz, 2025). Dowodem na to jest sukcesywnie zwiększająca się liczba ludności w wieku poprodukcyjnym w relacji do pozostałych grup ekonomicznych. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2000 r. stosunek osób w wieku poprodukcyjnym w relacji do całego społeczeństwa wynosił niespełna 15% (GUS, 2024a). Na koniec 2024 r. udział ten wyniósł 23,8% przy 8,9 mln osób (GUS 2024b). Dalsze prognozy przewidują, że w 2060 r. udział najstarszej grupy ekonomicznej przekroczy 30% z dalszym wzrostem liczebności tej grupy w przyszłości (GUS, 2023a). Jednocześnie oczekuje się zmniejszania się liczby ludności w Polsce, gdzie subpopulacji w wieku produkcyjnym będzie ubywać (m.in. z uwagi na spadek liczby urodzeń) przy jednoczesnym wydłużaniu się trwania życia. Te oraz inne procesy stawiają szereg nowych wyzwań nie tylko przed społeczeństwem, ale także rynkiem pracy, przedsiębiorstwami czy administracją publiczną. Rosnące obciążenie demograficzne osób starszych w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym pogłębia dług publiczny, grozi załamaniem systemu emerytalnego, a także wymusza istotną potrzebę interwencji na rynku pracy (Kurek, Rachwał, 2011). Kluczowe są więc aktywizacja potencjału przedsiębiorczości osób starszych (Smutek, 2015) oraz zwiększenie ich aktywności zawodowej (Maier, 2017), zwłaszcza że odsetek aktywnych zawodowo osób powyżej 50. roku życia w ogólnej liczbie osób w wieku 50–89 lat wynosi w Polsce 35,6% (GUS, 2023c) i jest niższy od średniej unijnej (Eurostat, 2025a; 2025, 5 sierpnia).

Aby lepiej zrozumieć te procesy, należy najpierw wyjaśnić pojęcie osoby starszej czy też seniora. Według Głównego Urzędu Statystycznego w statystyce publicznej za osobę starszą przyjmuje się osobę w wieku 60 lat, 65 lat i więcej (Stat.gov.pl; 2025, 25 stycznia). Podobną granicę wiekową stosuje Eurostat, określający wiek seniorów jako 65 lat i więcej (Eurostat, 2025b, 5 sierpnia). Należy jednak zauważyć, że w zależności od specyfiki badania wiek ten może być definiowany w różny sposób, np. poprzez granicę wieku emerytalnego obowiązującą w danym kraju (Babińska-Górecka, 2013; Tomaszek, 2020).

Promowanie przedsiębiorczości wśród osób starszych nie tylko wydłuża ich aktywność zawodową, zmniejsza poziom bezrobocia i zwiększa integrację społeczną tej grupy (Kautonen, Down, South, 2008), ale także może złagodzić wzrost kosztów związanych z zabezpieczeniem społecznym oraz potencjalnie przyczynić się do rozwoju gospodarczego i społecznego (Audretsch, 2004). Przedsiębiorczość seniorów jest komponentem przedsiębiorczości inkluzywnej (skupionej wokół partykularnych grup społecznych, jak właśnie seniorzy, kobiety, imigranci, bezrobotni itp.). Pojęcie to, podobnie jak termin przedsiębiorczość, jest wielowątkowym tematem badawczym, różnie definiowanym w literaturze przedmiotu (Wach, 2022). Można ją rozumieć jako szeroki zakres aktywności gospodarczej podejmowanej przez osoby starsze, umożliwiający im przedłużenie aktywności zawodowej, a także podejmowanie integracji społecznej poprzez wykorzystywanie ich doświadczeń, umiejętności i wiedzy.

Należy zauważyć, że seniorzy, postrzegani zarówno jako grupa społeczna, jak i w kontekście ich przedsiębiorczości, różnią się od młodszych pokoleń pod wieloma względami. Mowa tu z jednej strony o negatywnych aspektach związanych z tą grupą, takich jak problemy zdrowotne, które mogą ograniczać ich zdolność do wykonywania określonych zadań zawodowych (Marciniak-Mierzwa, 2024; 2025, 25 stycznia); zazwyczaj wolniejsze tempo przyswajania wiedzy i zdobywania kompetencji w nowych dziedzinach w porównaniu z młodszymi pracownikami (*Brak praktyki osłabia zdolność uczenia się*; 2025, 25 stycznia) czy też postrzeganie seniorów jako grupy mniej elastycznej, która się gorzej adaptuje do zmian zachodzących w otoczeniu (Piotrowska, 2018). Z drugiej strony wskazuje się na pozytywne aspekty przypisywane tej grupie, takie jak bogate doświadczenie zawodowe i życiowe, silna motywacja do realizacji swoich celów, a także odpowiedzialność i rozważa w podejmowaniu decyzji (PARP, 2024). Przedsięwzięcia osób starszych mają także większą szansę przetrwania z uwagi na zgromadzony w ciągu wcześniejszej kariery zawodowej kapitał finansowy i społeczny czy rozbudowane sieci kontaktów (Richert-Kaźmierska, 2012).

W niniejszym artykule seniorzy są analizowani przez pryzmat kwestii technologicznych. Współczesny rozwój gospodarki zmierza w kierunku powszechnej adopcji technologii cyfrowych, co z kolei prowadzi do wzrostu zatrudnienia osób w obszarach związanych z technologiami cyfrowymi (Trunkina, Kipervar, Mizya, 2019; Urbaniec, Żmija, 2022). Nadal jednak odsetek osób w starszych grupach wiekowych zatrudnionych w obszarach związanych z nowymi technologiami jest niższy niż we wszystkich innych grupach wiekowych. Według danych osoby starsze należą do grupy o największym wykluczeniu cyfrowym (następnie w mniejszym stopniu osoby o niskim poziomie wykształcenia oraz osoby o złej sytuacji materialnej). Wykluczenie cyfrowe jest dość wyraźnie skorelowane z brakiem aktywności zawodowej (Czaja, Urbaniec, 2019; Woźniak-Jęchorek i inni, 2023). Gdy przyglądamy się korzystaniu z internetu w grupie wiekowej 55–74 lat, widzimy, że polscy seniorzy na tle średniej dla OECD wypadają znacznie gorzej – odpowiednio 69,09% do 82,77% za rok 2023 (OECD, 2023). Także analizując kompetencje cyfrowe polskich seniorów, stwierdzić należy, że wypadają oni dużo poniżej średniej krajów Unii Europejskiej. W grupie 45–64 lat średnia w Unii wynosi 55,1%, gdy w Polsce 38,9%, zaś w grupie 65–74 lata średnia europejska to 30,8%, a w Polsce to 12,4% (Czaczkowska, 2023). Należy zatem podkreślić, że do głównych barier, z którymi mierzy się ta grupa w owym obszarze, należą brak doświadczenia oraz trudności w obsłudze urządzeń elektronicznych i korzystaniu z internetu (Colombo Ruano, Gonzalez, 2022), jak również niski poziom kompetencji cyfrowych. Mimo zauważalnego w ostatnich latach wzrostu wykorzystania

nowoczesnych technologii wciąż można mówić o wykluczeniu cyfrowym osób starszych (Kubicki, 2013). Główna hipoteza artykułu stanowi, że cyfryzacja oraz dostęp do nowych technologii zwiększają możliwości rozwoju przedsiębiorczości w grupie seniorów. To właśnie w kontekście przedsiębiorczości szczególne znaczenie ma swoista integracja seniorów z cyfrowym światem. Konieczne jest organizowanie szerokich działań edukacyjnych skierowanych do osób starszych, takich jak systemy szkoleń bądź programy wsparcia (*Cyfrowe wykluczenie seniorów – wyzwanie, które musimy pokonać* (2024; 2025, 9 lutego). Warto podkreślić, że głównymi przeszkodami w korzystaniu z nowych technologii w grupie osób powyżej 50. roku życia w Polsce nie są bariery twarde, takie jak dostęp do internetu, ale bariery miękkie, takie jak brak wiedzy i realnych potrzeb oraz brak umiejętności korzystania z narzędzi technologicznych (Czapiński, Panek, 2014).

Metody badawcze

Na potrzeby niniejszego badania przeprowadzono pogłębiony przegląd literatury, zarówno krajowej, jak i anglojęzycznej, obejmujący artykuły naukowe, monografie oraz raporty badawcze. Wykorzystano również dane wtórne pochodzące z ogólnodostępnych baz, takich jak GUS i Eurostat. Na podstawie zgromadzonej wiedzy opracowano autorski kwestionariusz ankietowy, zawierający metryczkę oraz 12 pytań podzielonych na 5 kategorii:

- znajomość technologii,
- korzystanie z technologii w życiu codziennym,
- korzystanie z technologii w celach zawodowych (przedsiębiorczości),
- bariery w korzystaniu z technologii cyfrowych,
- plany rozwoju i potrzeby wsparcia w zakresie technologii cyfrowych.

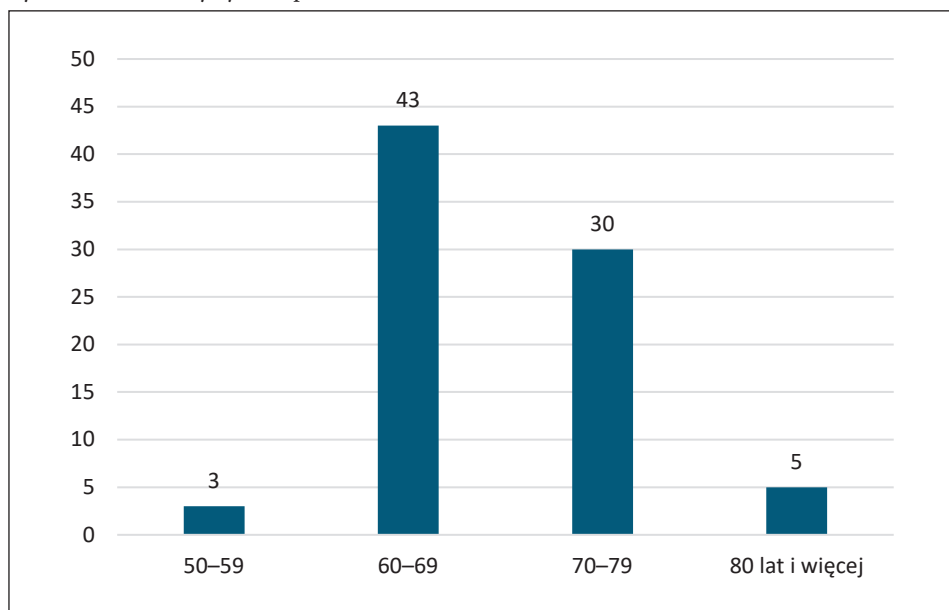
Kwestionariusz został rozdyskrebowany wyłącznie w formie papierowej wśród słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie w grudniu 2024 r. Dobór próby badawczej był celowy i podyktowany, po pierwsze, tym, że respondenci byli łatwo dostępni i wyrażali chęć udziału w badaniu, oraz, po wtóre, tym, że obrana grupa stanowiła dobry przykład potencjalnie aktywnych zawodowo osób w badanym wieku. Metoda badania zaś w postaci kwestionariusza ankiety rozdyskrebowanego w formie fizycznej została wybrana z uwagi na łatwiejsze przeprowadzenie badania oraz zgromadzenie odpowiedzi, jak również celem otrzymania potencjalnych uwag oraz informacji zwrotnej od respondentów co do zarówno formy i treści badania, jak i kwestionariusza.

Badana grupa była jednolita, tzn. tworzyły ją osoby w wieku co najmniej 50 lat. W kontekście niniejszego badania przedsiębiorczość seniorów odnosi się do osób w wieku 50 lat i starszych niezależnie od ich poziomu aktywności zawodowej, doświadczenia przedsiębiorczego czy aktualnego statusu na rynku pracy. W ramach przeprowadzonej ankiety zgromadzono łącznie 81 odpowiedzi, z czego 65 pochodziło od kobiet, a 16 od mężczyzn. Zdecydowana większość respondentów miała wykształcenie wyższe – 63 osoby, 18 z kolei w sekcji „wykształcenie” wykazało wykształcenie średnie. Taki rozkład odpowiedzi stanowi swoisty *bias*, czego autor jest świadomy, dlatego uzyskane wyniki nie są traktowane jako reprezentatywne dla populacji seniorów w Polsce. Dodatkowo należy zauważyć, że uczestnicy badania to w dużej mierze osoby społecznie aktywne, zamieszkujące duże miasto (Kraków), co również przyczynia się do ograniczenia reprezentatywności wyników w odniesieniu do całego kraju. Stwierdzić należy jednak, że mimo braku reprezentatywności można wykazać pewnego rodzaju wzorce i trendy właściwe danej grupie badanych.

Do analizy danych zostały wykorzystane metody statystyczne. Analiza statystyczna wyników przeprowadzona została z wykorzystaniem podstawowych statystyk deskryptywnych, takich jak średnia arytmetyczna, odchylenie standardowe, wariancja, współczynnik zmienności, jak również testów statystycznych – testu t-studenta w ocenie różnic między grupami.

Na poniższym wykresie (rycina 1) przedstawiony został rozkład wieku wśród uczestników. W kontekście aktualnej sytuacji zawodowej zdecydowana większość respondentów określiła swoją sytuację jako emeryt/emerytka – 69 (dodatkowo 1 osoba ze statusem rencisty, 3 osoby pracujące oraz 8 osób jako pracujący emeryci).

Rycina 1. Charakterystyka respondentów

Źródło: opracowanie na podstawie własnych badań.

Jak wynika więc z wcześniejszego opisu, dominującą grupą w badaniu były osoby w wieku 60–69 lat określające się jako emeryt/emerytka.

Wyniki badań

Jak zaznaczono w poprzedniej części, wyników niniejszego badania nie można uznać za reprezentatywne dla Polski. Co więcej, badanie miało charakter pilotażowy, dlatego jego opracowanie, realizacja oraz analiza wniosków pełnią funkcję instruktażową i wprowadzającą do badania właściwego. Z odpowiedzi uzyskanych na pierwsze pytanie wynika, że seniorzy w zdecydowanej większości oceniają swoje umiejętności cyfrowe jako przeciętne. Tylko niewielki odsetek badanych respondentów określił swoje kompetencje jako bardzo wysokie lub bardzo niskie (por. tabela 1).

Tabela 1. Jak oceniają państwo swoje umiejętności cyfrowe

Wiek	Średnia (μ)
50–59	2,66
60–69	3,16
70–79	2,93
80 lat i więcej	2,25
Ogółem	3,01

Źródło: opracowanie na podstawie własnych badań.

Interesującym wnioskiem w kontekście percepcji wykluczenia cyfrowego jest to, że większość respondentów (ponad 73%) uznała, iż nie czuje się wykluczona (por. tabela 2). Na podstawie wykonanego testu t-studenta wykazano brak istotnej różnicy w odczuwaniu wykluczenia cyfrowego między kobietami a mężczyznami ($t \approx 0,63$; $t > 0,05$). Na ten wynik mogą wpływać takie czynniki jak pochodzenie i poziom wykształcenia badanych.

Tabela 2. Czy czują się państwo wykluczeni cyfrowo

Płeć	Tak	Nie	Nie wiem
Kobiety (n=64)	10,94 %	70,31%	18,75%
Mężczyźni (n=16)	6,25 %	87,5 %	6,25 %
Ogółem (n=80)	10%	73,75%	16,25%

Źródło: opracowanie na podstawie własnych badań.

Jedno z pytań w zrealizowanym badaniu odnosiło się do oceny znajomości wybranych pojęć na skali od 1 do 4, gdzie 1 oznaczało „nie znam”, a 4 „znam bardzo dobrze”. Respondentom przedstawiono w następującej kolejności pojęcia: „gospodarka cyfrowa”, „gospodarka 4.0”, „sztuczna inteligencja (AI)”, „praca zdalna”, „internet rzeczy (IoT)”, „blockchain”, „chmura obliczeniowa”, „technologie mobilne” oraz „e-commerce (handel elektroniczny)”. W badanej grupie najbardziej rozpoznawalnym pojęciem okazała się „praca zdalna”, podczas gdy najmniej znane było pojęcie blockchainu. W tabelach 3 i 4 zawarto podstawowe statystyki opisowe dla dwóch wspomnianych pojęć, ilustrując poziom ich znajomości wśród respondentów.

Tabela 3. Pojęcie najbardziej rozpoznawane: „Praca zdalna”

Rodzaj statystyki opisowej	Ogółem	Kobiety	Mężczyźni
Średnia (μ)	2,83	2,92	2,47
Odchylenie standardowe (σ)	0,998	0,97	1,06
Wariancja (σ^2)	0,997	0,94	1,12
Współczynnik zmienności (cv)	0,35	0,33	0,43

Źródło: opracowanie na podstawie własnych badań.

Kobiety średnio częściej deklarują znajomość pojęcia pracy zdalnej niż mężczyźni. Jak wynika z analizy statystyk opisowych, zmienność odpowiedzi wśród kobiet jest niższa niż u mężczyzn, co oznacza w tej grupie większą spójność odpowiedzi. U mężczyzn z kolei średni

poziom rozpoznawalności pojęcia jest niższy, jednocześnie wykazuje większe rozproszenie wyników, co sugeruje, że część z nich dobrze zna pojęcie, a część nie rozpoznaje go wcale.

Tabela 4. Pojęcie najmniej rozpoznawane: „blockchain”

Rodzaj statystyki opisowej	Ogółem	Kobiety	Mężczyźni
Średnia (μ)	1,29	1,23	1,53
Odchylenie standardowe (σ)	0,649	0,59	0,83
Wariancja (σ^2)	0,421	0,35	0,69
Współczynnik zmienności (cv)	0,50	0,48	0,54

Źródło: opracowanie na podstawie własnych badań.

Zgodnie z analizą odpowiedzi „blockchain” jest najmniej rozpoznawalnym pojęciem wśród badanych, przy czym to mężczyźni wykazują wyższą znajomość tego pojęcia niż kobiety. Należy stwierdzić, że odpowiedzi kobiet są bardziej spójne, a u mężczyzn występuje większe zróżnicowanie poziomu znajomości tegoż pojęcia.

Za interesujące można uznać odpowiedzi na pytanie przedstawione w tabeli 5. Zdecydowana większość respondentów deklaruje brak zamiaru rozwijania swojej działalności przedsiębiorczej opartej na technologiach cyfrowych. Pomimo zauważalnej różnicy wynikającej z poziomu wykształcenia (osoby z wykształceniem wyższym są bardziej skłonne do rozwijania działalności z wykorzystaniem technologii cyfrowych), współczynnik odpowiedzi pozytywnych nadal pozostaje niski. Przeważają odpowiedzi niezdeterminowane oraz negatywne, co wskazuje na ograniczony entuzjazm wśród badanych wobec cyfrowej transformacji.

Tabela 5. Czy planują państwo rozwijać swoją działalność zawodową (przedsiębiorczą) opartą na technologiach cyfrowych

Wykształcenie	Tak	Nie	Nie wiem
Osoby z wykształceniem wyższym (n=55)	9	31	15
Osoby z wykształceniem średnim (n=16)	2	10	4
Ogółem (n=71)	11	41	19

Źródło: opracowanie na podstawie własnych badań.

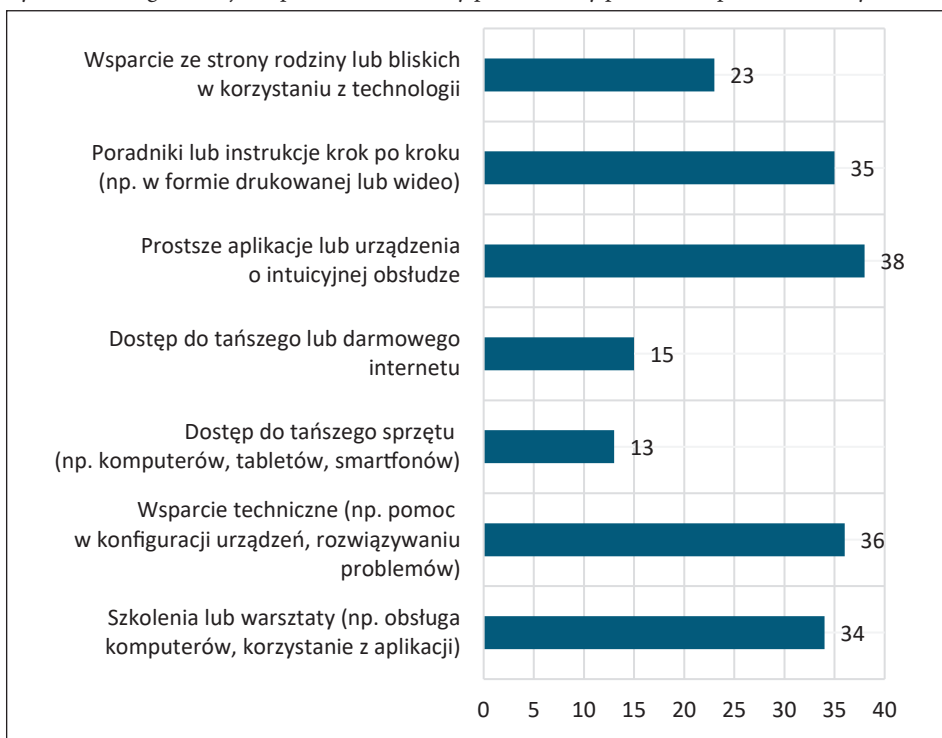
Tabela 6 przedstawia odpowiedzi respondentów, którzy w kwestionariuszu zadeklarowali wykorzystywanie technologii cyfrowych w swojej działalności zawodowej lub przedsiębiorczej. Co istotne, wszyscy badani jednogłośnie stwierdzili, że technologie cyfrowe ułatwiają im wykonywanie obowiązków zawodowych, co podkreśla ich pozytywny wpływ na efektywność pracy i prowadzenie działalności.

Tabela 6. Jak oceniają państwo wpływ technologii cyfrowych na swoją działalność zawodową

Opcje odpowiedzi	Liczba udzielonych odpowiedzi (n=16)
Ułatwiają działalność zawodową	16
Nie mają wpływu	0
Utrudniają działalność zawodową	0

Źródło: opracowanie na podstawie własnych badań.

Rycina 2. Jakiego rodzaju wsparcia oczekiwaliby państwo, aby pokonać napotkane bariery?

Źródło: opracowanie na podstawie własnych badań.

Kolejne pytanie znajdowało się w części „plany rozwoju i potrzeby wsparcia w zakresie technologii cyfrowych”. Jak wynika z ryciny 2, najczęściej spośród podanych wybierane były odpowiedzi, które możemy zaliczyć do kategorii barier miękkich, tj. umiejętności korzystania z urządzeń oraz aplikacji (obsługa, konfiguracja, szkolenia i warsztaty). Najrzadziej zaś znalazły się odpowiedzi zaliczane do kategorii barier twardych – dostęp do tańszego sprzętu oraz dostęp do tańszego lub darmowego internetu. Wyniki te są zbliżone z wynikami innych badań naukowych, przytoczonych we wcześniejszych częściach artykułu.

Podsumowując – wyniki badania wskazują, że seniorzy w większości oceniają swoje umiejętności cyfrowe jako przeciętne, przy czym zauważalne są różnice w ocenie w zależności od wieku – osoby w grupie 60–69 lat oceniły swoje kompetencje najwyżej, natomiast osoby w wieku 80 lat i więcej najniżej. Mimo że większość respondentów (ponad 73%) nie czuje się wykluczona cyfrowo, niski poziom znajomości niektórych pojęć technologicznych, takich jak „blockchain”, wskazuje na ograniczoną wiedzę w obszarze zaawansowanych technologii, co może stanowić barierę w ich dalszej adaptacji. Zdecydowana większość respondentów nie planuje rozwijania swojej działalności zawodowej opartej na technologiach cyfrowych, co wynika głównie z niezdecydowania i ze sceptycyzmu wobec transformacji cyfrowej. Niemniej jednak osoby, które już wykorzystują technologie cyfrowe, jednogłośnie uznają je za narzędzie ułatwiające pracę i poprawiające efektywność zawodową.

Podsumowanie

Celem badawczym opracowania była analiza potencjału przedsiębiorczości senioralnej w Polsce przez pryzmat nowych technologii cyfrowych. Na podstawie przeprowadzonego badania można stwierdzić, że choć badani respondenci w większości nie czują się wykluczeni cyfrowo, to ich umiejętności w tym zakresie pozostają na stosunkowo niskim poziomie. Co interesujące, w kontekście zidentyfikowanych barier wykorzystywania technologii cyfrowych seniorzy wskazali na przeszkody o charakterze miękkim, takie jak umiejętność obsługi urządzeń i aplikacji, natomiast bariery twarde, np. dostęp do tańszego sprzętu czy internetu, ocenili jako mniej istotne.

Główna hipoteza, zakładająca, że cyfryzacja oraz dostęp do nowych technologii zwiększają możliwości rozwoju przedsiębiorczości w grupie seniorów, została potwierdzona. Należy jednak zauważyć, że chociaż technologie cyfrowe ułatwiają wykonywanie obowiązków zawodowych, to ogólna znajomość pojęć technologicznych wśród badanych seniorów jest przeciętna. Ponadto widoczna jest umiarkowana niechęć do rozwijania działalności gospodarczej z wykorzystaniem technologii cyfrowych, co odzwierciedla typowe cechy tej grupy, takie jak niższy poziom użytkowania i ograniczone zaufanie do innowacji w porównaniu z młodszymi pokoleniami. Tendencja ta może wynikać zarówno z braku odpowiednich kompetencji cyfrowych, jak i z obaw przed koniecznością dostosowania się do dynamicznie zmieniającego się środowiska technologicznego. Wskazuje to na konieczność wdrażania programów edukacyjnych i inicjatyw wspierających seniorów w nabywaniu kompetencji cyfrowych oraz zwiększaniu ich zaufania do nowoczesnych rozwiązań.

Starzenie się społeczeństwa zmusza do poszukiwania skutecznych rozwiązań przeciwdziałających negatywnym konsekwencjom tego procesu. Aktywizacja zawodowa i rozwój przedsiębiorczości wśród seniorów mogą stać się kluczowymi narzędziami, które wspierają ich integrację społeczną, oferują im nowe możliwości zawodowe oraz przyczyniają się do zwiększenia ich samodzielności i aktywności. Jednocześnie rozwój technologii cyfrowych stwarza nowe perspektywy zarówno dla społeczeństwa, jak i samych seniorów, przy czym nadal istnieją liczne bariery oraz brak pełnej świadomości potencjału tych technologii w działalności przedsiębiorczej (Urbaniec, 2023). Mimo że wskaźnik zatrudnienia w grupie osób w wieku 55–64 lat w Polsce w ostatnich dwóch dekadach wyraźnie rośnie, kompetencje cyfrowe seniorów pozostają znacznie poniżej średniej unijnej.

Do głównych ograniczeń przeprowadzonego badania należy brak jego reprezentatywności, co uniemożliwia uogólnienie wyników na całą populację polskich seniorów. W przyszłości uzyskanie reprezentatywnych danych może stać się podstawą do opracowania skutecznych strategii pełnego włączenia cyfrowego tej grupy. Kolejnym ograniczeniem jest dobór próby – badani zostali zrekrutowani wśród słuchaczy wyłącznie jednego uniwersytetu trzeciego wieku, co nie odzwierciedla zróżnicowania społeczno-ekonomicznego seniorów w Polsce. Dla uzyskania pełniejszego obrazu konieczne jest zaangażowanie osób z różnych środowisk, regionów oraz poziomów edukacyjnych.

Przyszłe badania w tym obszarze powinny się koncentrować na rozszerzeniu próby badawczej oraz zastosowaniu metod jakościowych, takich jak pogłębione wywiady z seniorami, które pozwolą lepiej zrozumieć ich potrzeby, bariery oraz motywacje do korzystania z technologii cyfrowych. Istotnym kierunkiem badawczym może być również analiza skuteczności różnych form wsparcia edukacyjnego i programów podnoszenia kompetencji cyfrowych wśród seniorów. Warto także rozważyć podejście komparatystyczne i porównać

sytuację seniorów w Polsce z innymi krajami europejskimi, co pozwoliłoby na identyfikację najlepszych praktyk i skutecznych rozwiązań w zakresie cyfrowej inkluzji osób starszych.

Literatura

References

- Audretsch, D.B. (2004). Sustaining innovation and growth: Public policy support for entrepreneurship. *Industry and Innovation*, 11(3), 167–191.
- Babińska-Górecka, R. (2013). Uwarunkowania prawne podwyższenia wieku emerytalnego. *Studia Prawno-Ekonomiczne*, 89, 11–31.
- Baranowska, A. (2017). Starzenie się społeczeństwa europejskiego jako wyzwanie XXI wieku. *Casus Polski. Opuscula Sociologica*, 4, 55–66. DOI: <https://doi.org/10.18276/os.2017.4-04>.
- Czapiński, J., Panek, T. (red.) (2014). *Diagnoza społeczna 2013. Warunki i jakość życia Polaków. Raport*. Warszawa: Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich; Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.
- Colombo Ruano L., Gonzalez C.S. (2022). *Digital competencies in seniors: benefits, opportunities, and limitations*. 2022 XII International Conference on Virtual Campus (JICV).
- Brak praktyki osłabia zdolność uczenia się. (2025, 25 stycznia). Pozyskano z: <https://cordis.europa.eu/article/id/31061-lack-of-practice-puts-a-dent-in-learning-capability/pl>.
- Czaczkowska, E.K. (2023). *Seniorzy jako użytkownicy nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych*. Warszawa: Centrum Badań nad Starością i Starzeniem się Społeczeństwa. Referencyjny Ośrodek Badawczy.
- Czaja, I., Urbaniec, M. (2019). Digital exclusion in the labour market in European countries: Causes and consequences. *European Journal of Sustainable Development*, 8(5), 324–336.
- Cyfrowe wykluczenie seniorów – wyzwanie, które musimy pokonać. (2024; 2025, 9 lutego). Pozyskano z: <https://digitalfestival.pl/cyfrowe-wykluczenie-seniorow-wyzwanie-ktore-musimy-pokonac>.
- Eurostat. (2025a; 2025, 5 sierpnia). *Employment rate of older workers, age group 55–64*. Pozyskano z: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tesem050/default/table?lang=en>.
- Eurostat. (2025b, 5 sierpnia). *Archive: Ageing Europe – introduction*. Pozyskano z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Ageing_Europe_-_introduction.
- Espón. (2020). *The ageing revolution: towards a European Silver Deal? Demographic transformations for age-friendly territories*. Luxembourg: ESPON EGTC.
- Marciniak-Mierzwa, W. (2024; 2025, 25 stycznia). *Ageizm na rynku pracy, czyli dyskryminacja ze względu na wiek*. Pozyskano z: https://www.ey.com/pl_pl/insights/workforce/ageizm-na-ryнку-pracy-dyskryminacja-ze-względu-na-wiek.
- GUS. (2023a). *Prognoza ludności na lata 2023–2060*. Warszawa: GUS.
- GUS. (2023b). *Rocznik Demograficzny 2023*. Warszawa: GUS.
- GUS. (2023c). *Osoby powyżej 50. roku życia na rynku pracy w 2021*. Warszawa: GUS.
- GUS. (2024a). *Polska w liczbach 2024*. Warszawa: GUS.
- GUS. (2024b). *Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2024 r. Stan w dniu 31 grudnia*. Warszawa: GUS.
- Józefowicz, K. (2025). Population aging and economic competitiveness in Polish small towns. *Sustainability*, 2025, 17(10), 4619. DOI: <https://doi.org/10.3390/su17104619>.
- Kautonen, T., Down, S., South, L. (2008). Enterprise support for older entrepreneurs: The case of PRIME in the UK. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research*, 14(2), 85–101.
- Kubicki, P. (2013). Przedsiębiorczość osób w wieku 50+ – perspektywy i bariery. *Polityka Społeczna*, 466(1), 21–25.
- Kurek, S., Rachwał, T. (2011). Development of entrepreneurship in ageing populations of The European Union. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 19, 397–405.
- Maier, M. (2015). Skutki społeczno-ekonomiczne starzenia się społeczeństwa. Wybrane aspekty. *Europa Regionum*, 25, 241–253.

- Maier, M. (2017). Polityka rynku pracy wobec osób starszych w Polsce. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 489, 231–240. DOI: <https://doi.org/10.15611/pn.2017.489.21>.
- Niewiadomska, A. (2016). Samozatrudnienie jako forma rozwoju przedsiębiorczości osób starszych w Polsce. *Edukacja Ekonomistów i Menedżerów*, 41(3), 89–104. DOI: <https://doi.org/10.5604/01.3001.0009.4996>.
- OECD. (2020). *Promoting an Age-Inclusive Workforce: Living, Learning and Earning Longer*. Paris: OECD Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1787/59752153-en>.
- OECD. (2023). *ICT Access and Usage by Individuals*. Pozyskano z: [https://data-explorer.oecd.org/vis?df\[ds\]=DisseminateFinalDMZ&df\[id\]=DSD_ICT_HH_IND%40DF_HH&df\[ag\]=OECD.STL.DEP&dq=.A.B1_HH._T...T.&pd=2012%2C&to\[TIME_PERIOD\]=false](https://data-explorer.oecd.org/vis?df[ds]=DisseminateFinalDMZ&df[id]=DSD_ICT_HH_IND%40DF_HH&df[ag]=OECD.STL.DEP&dq=.A.B1_HH._T...T.&pd=2012%2C&to[TIME_PERIOD]=false).
- PARP. (2024). *Pracujący emeryci i osoby w wieku okołoemerytalnym*. Warszawa: PARP.
- Piotrowska, A. (2018). Przedsiębiorczość wśród seniorów w świetle założeń koncepcji silver economy. *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, 19(7), cz. 3, 469–481.
- Richert-Kaźmierska, A. (2012). Przedsiębiorczość trzeciego wieku. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne problemy usług*, 717(93), 269–282.
- Shepherd, D.A. (2015). Party On! A call for entrepreneurship research that is more interactive, activity based, cognitively hot, compassionate, and prosocial. *Journal of Business Venturing*, 30(4), 489–507.
- Smutek, H. (2015). Przedsiębiorczość osób w wieku niemobilnym jako sposób ich aktywizacji zawodowej i inkluzji społecznej. *Horyzonty Wychowania*, 14(32), 113–133. DOI: <https://doi.org/10.17399/HW.2015.143206>.
- Stat.gov.pl. (2025, 25 stycznia). *Pojęcia stosowane w statystyce publicznej. Osoby starsze*. Pozyskano z: <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3928,pojecie.html>.
- Tomaszek, A. (2020). Starzejące się społeczeństwo jako wyzwanie społeczne Polski. W: N. Laurisz (red.), *Wyzwania i problemy społeczne początku XXI wieku*. Kraków: Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej, 60–73.
- Trunkina, L.V., Kipervar, E.A., Mizya, M.S. (2019). Increasing the competitiveness of older age groups in the digitalization environment. *Advances in Economics, Business and Management Research*, 105, 519–522.
- Urbaniec, M. (2023). *The Digital Economy and the European Labour Market*. Abingdon–Oxon, NY: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Urbaniec, M., Żmija, D. (2022). Flexible forms of employment in the age of digital transformation. W: S. Mazur (red.), *Industrial Revolution 4.0: Economic Foundations and Practical Implications*. London: Routledge, 143–156.
- Wach, K. (2015). Przedsiębiorczość seniorów jako komponent przedsiębiorczości inkluzywnej: wstępna synteza. *Horyzonty Wychowania*, 14(32), 99–112. DOI: <https://doi.org/10.17399/HW.2015.143205>.
- Wach, K. (2022). Przedsiębiorczość – delimitacja pojęcia i obszary badań. W: W. Pasierbek, K. Wach (red.), *Słowniki społeczne. Przedsiębiorczość*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Igatanium w Krakowie, 13–28.
- Woźniak-Jęchorek, B., Kuźmar, S., Fazlagić, J., Jasiczak, J., Lis, K., Rydzak, W., Shelest-Szumilas, O., Szymkowiak, A., Trąpczyński, P. (2023). *Wpływ procesów cyfryzacji na osoby w wieku 50+, kobiety, osoby z niepełnosprawnościami oraz osoby z terenów oddalonych od ośrodków miejskich. Możliwości w zakresie mechanizmów wsparcia wyrównywania szans na rynku pracy*. Warszawa: Konfederacja Lewiatan.

Arkadiusz Tomaszek, mgr, doktorant na kierunku ekonomia na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie. Absolwent prawa, stosunków międzynarodowych (Wydziałowa Indywidualna Ścieżka Edukacyjna WISE) oraz kierunku gospodarka i administracja publiczna. Stypendysta stypendium Ministra Edukacji Narodowej, programu rządu japońskiego MIRAI, programu wymiany studentów i naukowców NAWA (Wydział Prawa Uniwersytetu Belgradzkiego) oraz programu CEEPUS (Free

International University of Moldova). Do jego zainteresowań naukowo-badawczych należą problemy społeczne, starzenie się społeczeństwa oraz szeroko pojęta tematyka miejska.

Arkadiusz Tomaszek, PhD student in economics at the University of Economics in Krakow. Graduate in law, international relations (Faculty Individual Educational Path WISE), and economics and public administration. Received a scholarship from the Minister of National Education, the Japanese government programme MIRAI, the NAWA student and scientist exchange programme (Faculty of Law, University of Belgrade) and the CEEPUS programme (Free International University of Moldova). The author's research interests include social problems, the ageing society and urban issues in the broadest sense.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3145-2056>

Adres/Address:

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Katedra Przedsiębiorczości i Innowacji
ul. Rakowicka 27
31-510 Kraków
e-mail: 1002156@student.uek.krakow.pl